

NCCA

An Chomhairle Náisiúnta
Curraíom agus Measúnachta
National Council for
Curriculum and Assessment

Dréachtsonraíocht Laidine na hArdteistiméireachta

Clár ábhair

An tsraith shinsearach	1
Réasúnaíocht.....	2
Aidhmeanna.....	4
Leanúnachas agus dul chun cinn	5
Príomhinniúlachtaí sa tsraith shinsearach	6
Fadhbanna smaointeoireachta agus réitigh; a bheith cruthaitheach	9
Ag obair le daoine eile; páirt a ghlacadh sa tsochaí; cumarsáid a dhéanamh	9
Folláine a chothú; féinfhoghlaim agus foghlaim a bhainistiú.....	10
Teagasc agus foghlaim	10
Foghlaim agus oideachas teanga	11
Teanga chlasaiceach a fhoghlaim.....	12
An turas foghlama teanga.....	14
Punann teanga.....	15
Snáitheanna staidéir agus torthaí foghlama.....	17
Snáithe 1: Teanga Laidineach	19
Snáithe 1 Torthaí foghlama.....	21
Snáithe 2: An litríocht i gcomhthéacs.....	23
Snáithe 2 Torthaí foghlama.....	24
Measúnú.....	26
Measúnú le haghaidh deimhniúcháin	26
<i>Tábla 2 Forléargas ar an measúnú le haghaidh deimhniúcháin</i>	<i>27</i>
Comhpháirt mheasúnaithe bhreise: Staidéar taighde – téacs i gcomhthéacs.....	27
Tuairisceoirí cáilíochta don Staidéar Taighde.....	28
Scrúdú scríofa.....	29
Socruithe réasúnta	29
Grádú na hArdteistiméireachta	30
Aguisín 1: Gluais na mbriathra gníomhaíochta.....	32

An tsraith shinsearach

Cuireann an tsraith shinsearach oideachas ar an duine ar fad agus cuireann eispéiris na mac léinn sa tsraith shinsearach lena bhforbairt intleachtúil, shóisialta agus phearsanta agus lena bhfolláine fhoriomlán. Le linn na sraithe sinsearaí, forbraíonn daltaí tuiscint níos láidre ar a bhféiniúlacht, ag foghlaim lena bpiaraí, lena múinteoirí, le daoine fásta eile, agus leis na meáin éagsúla agus uathu. Tá ocht dtreoirphrionsabal ag an tsraith shinsearach.

Treoirphrionsabail na Sraithe Sinsearaí	
Folláine agus caidrimh	Rogha agus solúbthacht
Oideachas agus éagsúlacht chuimsitheach	Leanúnachas agus aistrithe
Dúshlán, rannpháirtíocht agus cruthaitheacht	Rannpháirtíocht agus saoránacht
Ag foghlaim le foghlaim, ag foghlaim don saol	Timpeallachtaí foghlama agus comhpháirtíochtaí

Is bunchloch iad na prionsabail seo do scoileanna agus do shuíomhanna oideachais eile, agus iad ag pleanáil agus ag dearadh na sraithe sinsearaí agus é mar aidhm acu feabhas a chur ar an eispéireas oideachais do chách.

Is éard atá sa tsraith shinsearach ná ldirbhliain roghnach, agus ina dhiaidh sin cúrsa dhá bhliain ina bhfuil ábhair agus modúil, príomhinniúlachtaí, torthaí foghlama agus raon cur chuige maidir le measúnú a dhéanamh ar fhoghlaim an scoláire. Ag tógáil ar a gcuid foghlama sa tsraith shóisearach, tarlaíonn foghlaim i scoileanna, i bpobail, i suíomhanna oideachais, agus i suíomhanna eile ina n-aithnítear neamhspleáchas méadaitheach an scoláire. Bunaítear caidrimh le múinteoirí ar bhonn níos aibí agus glacann daltaí níos mó freagrachta as a gcuid foghlama. Cuireann an tsraith shinsearach curaclam ar fáil a thugann dúshlán do dhaltaí díriú ar an leibhéal is airde gnóthachtála oideachais, i gcomhréir lena n-inniúlachtaí agus lena gcumas aonair. Tacaítear le daltaí roghanna eolasacha a dhéanamh de réir mar a roghnaíonn siad conairí éagsúla tríd an tsraith shinsearach. Ba cheart go mbunódh a dtaithí sa tsraith shinsearach bunchlocha daingne don aistriú chuig breisoideachas, oideachas aosach agus ardoideachas, printíseachtaí, cúrsaí oiliúna agus fostaíocht, agus le haghaidh rannpháirtíocht fhiúntach sa tsochaí, sa gheilleagar agus i saol an duine fhásta.

Ba chóir go mbeadh an taithí oideachais sa tsraith shinsearach cuimsitheach do gach mac léinn, freagairt dá láidreachtaí agus dá riachtanais foghlama, agus ceiliúradh, luach agus meas a léiriú ar an éagsúlacht. Athraíonn an scoláire ina chúlráí teaghlaigh agus cultúrtha, teangacha, aois, stádas eitneach, creidimh, inscne, agus féiniúlacht ghnéasach chomh maith

lena láidreachtaí, riachtanais, spéiseanna, inniúlachtaí agus eolas, scileanna, luachanna agus meonta roimh ré. Ba chóir féiniúlacht gach dalta a cheiliúradh, meas a léiriú orthu agus freagra a thabhairt orthu le linn a gcuid ama sa tsraith shinsearach.

Le linn na sraithe sinsearaí, bíonn deiseanna ag daltaí dul i ngleic le dúshláin shóisialta, chomhshaoil, eacnamaíocha agus theicneolaíocha agus a dtuiscint ar chearta an duine, ar cheartas sóisialta, ar chothromas, ar éagsúlacht agus ar inbhuanaitheacht a dhoimhniú. Tugann an tsraith shinsearach deiseanna do gach mac léinn taithí a fháil ar an áthas a bhaineann le garspriocanna suntasacha a bhaint amach ina n-aistear oideachais pearsanta. Ba cheart go gcuirfeadh taithí gach ábhair agus modúil a bhíonn ag mic léinn le réadú na físe foriomláine seo don tsraith shinsearach.

Ar leibhéal praiticiúil, tacaíonn forbairt ghairmiúil fheabhsaithe leis an tsraith shinsearach; rannpháirtíocht múinteoirí, daltaí, tuismitheoirí, ceannairí scoile agus páirtithe leasmhara eile; acmhainní a chur ar fáil; taighde; cumarsáid shoiléir; comhleanúnachas beartais; agus fíis chomhroinnte maidir leis an méid atá an tsraith shinsearach ag iarraidh a bhaint amach dár ndaoine óga agus iad ag ullmhú chun tabhairt faoina saol fásta. Cuirtear ar an saol é i scoileanna agus i suíomhanna oideachais eile trí:

- pleanáil, forbairt, eagrú agus meastóireacht éifeachtach curaclaim
- cuir chuige teagaisc agus foghlama a spreagann agus a bhfuil spéis ag daltaí iontu, a chuireann ar a gcumas dul chun cinn a dhéanamh agus feabhas a chur ar a gcuid foghlama agus machnamh a dhéanamh orthu agus
- cultúr scoile a léiríonn meas ar dhaltaí agus a chuireann grá don fhoghlaim chun cinn.

Réasúnaíocht

Is í an Laidin teanga ársa na Latium, réigiún chathair na hIodáile sa Róimh. De réir mar a bhí an Róimh ina cumhacht idirnáisiúnta ceannasach, bhí an Laidin á labhairt agus á scríobh ní hamháin sa Róimh féin, ach san Eoraip ar fad, san Afraic Thuaidh agus sa Neasoirthear. Sna tréimhsí meánaoiseacha agus luath-nua-aimseartha, measadh níos mó ná riamh gur 'clasaiceach' a bhí i litríocht agus i gcultúr Phoblacht dhéanach na Róimhe agus na luath-Phríncipate (1ú haois RC/AD), ag soláthar samhla chun staidéar agus leanúint a dhéanamh, agus d'fhan an Laidin mar theanga idirnáisiúnta na litríochta, na taidhleoireachta, na heolaíochta, na fealsúnachta, na scoláireachta agus an reiligiúin ar fud Iarthar na hEorpa. Bhí an Laidin mar bhunús le teangacha cosúil leis an bhFraincis, an Iodáilis, an Phortaingéilis, an Rómáinis agus an Spáinnis, agus bhí tionchar mór aici ar gach teanga iartharach eile – an oiread sin ionas go bhfuil sé deacair, fiú sa lá atá inniu ann, abairt Bhéarla a chumadh gan

focail a dhíorthaítear ón Laidin a úsáid, agus tá an Laidin fós lárnach i dtéarmaíocht theicniúil réimsí ar nós an dlí, leigheas, agus na heolaíochtaí. Fágann sin ar fad gur teanga thábhachtach spreagúil í an Laidin le staidéar a dhéanamh uirthi sa lá atá inniu ann.

Cuireann an Laidin sealbhú agus comhdhlúthú réimse leathan croíscileanna chun cinn. Tá siad seo i bpáirt cosúil leis an taithí a bhaineann le teanga iasachta nua-aimseartha a fhoghlaim, agus go páirteach uathúil chun máistreacht a fháil ar theanga chlasaiceach. Agus teanga iasachta nua-aimseartha á foghlaim, is í an phríomhaidhm ná a bheith ina húsáideoir inniúil ar an teanga sin, rud a éilíonn béim ar réimsí cosúil le labhairt agus éisteacht. Is é an phríomhaidhm a bhaineann le foghlaim na Laidine ná a bheith in ann téacsanna scríofa atá tábhachtach ó thaobh cultúir de agus taitneamhach a léamh ar nós scéalta, dánta, stair, drámaí agus scrípteanna d'óráidí cáiliúla.

Forbraíonn mic léinn na Laidine an cumas chun go leor cineálacha éagsúla téacsanna a léamh, a thuiscint, a mheas, a chomhghaolú agus a shuíomh go cúramach, ag cur san áireamh gnéithe cosúil le seánra, struchtúr, stíl, claonadh agus comhthéacs soch-stairiúil. Foghlaimíonn siad chun faisnéis theangeolaíoch a aithint, a eagrú agus a anailísiú, agus chun a léirmhíniú agus a meastóireacht ar théacsanna a chur in iúl go soiléir agus go loighciúil. Forbraíonn siad an cumas chun anailís chórasach a dhéanamh ar fhoirmeacha focal agus ar struchtúir abairte chun léirmhíniú ceart ar chainteanna a bhunú, scileanna smaointeoireachta loighciúla a fhorbairt i gcomhar le haclaíocht intleachtúil agus an cumas cognaíoch chun fadhbanna casta a réiteach. De réir mar a thógann an scoláire a stór focal Laidine, beidh siad ag éirí níos muiníní maidir le brí na bhfocal Béarla agus Gaeilge a thagann ó fhocail Laidine nó a bhaineann leo a aithint agus a mheabhrú. Ar an gcéad dul síos, áfach, forbraíonn siad tuiscint ar áilleacht na teanga agus ar aoibhneas na léitheoireachta agus na bplé.

Tríd an Laidin a fhoghlaim, faigheann na mic léinn rochtain dhíreach ar litríocht, ar chultúr agus ar smaointeoireacht na Sean-Róimhe, agus foghlaimíonn siad conas a leanann an stair Rómhánach ar aghaidh ag cur eolais ar fáil don am i láthair. Ag baint úsáide as a gcuid eolais ar an teanga, déanann siad iniúchadh ar théacsanna Laidine ina gcomhthéacsanna éagsúla. Forbraíonn siad litearthacht chultúrtha dhaingean agus iad ag fiosrú dúshaothrú, luachanna agus traidisiúin 'daoine eile' atá eolach agus difriúil araon. Cuidíonn staidéar a dhéanamh ar an Laidin le mic léinn a bheith gafa ó thaobh cultúir de, eolas cultúrtha agus nasc cultúrtha. Cuireann sé lena bhfeasacht ar a dtimpeallacht chultúrtha agus ar a n-éiteas cultúrtha féin agus múineann sé dóibh meas a bheith acu ar thraidisiúin agus luachanna daoine eile.

Cuireann tumoideachas isteach i saol na Sean-Róimhe spás sábháilte ar fáil chun machnamh a dhéanamh ar shaincheisteanna conspóideacha ar nós inscne, eitneachas, gnéasacht, aicme, reiligiún, luachanna agus cumhacht pholaitiúil, agus tugann sé cuireadh do dhaltaí smaoinemh orthu féin maidir leis na téamaí seo. Forbraíonn an scoláire an cumas chun a dhearcadh féin a fhoirmiú agus machnamh a dhéanamh orthu, meas a léiriú ar dhearcadh daoine eile, agus breithiúnais eolasacha a dhéanamh bunaithe ar smaointeoireacht chriticiúil. Cabhróidh an tuiscint seo trí lionsa cultúrtha le mic léinn a bheith ina saoránaigh fhreagracha agus ina rannpháirtithe gníomhacha i bpobail áitiúla, náisiúnta agus idirnáisiúnta atá ag éirí níos éagsúla agus níos casta sa lá atá inniu ann.

Comhlánaíonn agus spreagann an Laidin naisc idir go leor ábhar eile sa tsraith shinsearach, lena n-áirítear an Léann Clasaiceach agus an tSean-Ghréigis; Béarla, Gaeilge, agus na nuatheangacha iasachta; Stair, Ealaín, Ceol, Polaitíocht agus Sochaí, agus Oideachas Reiligiúnach; agus fiú Matamaitic, Eolaíocht Ríomhaireachta, agus na heolaíochtaí nádúrtha.

Trí oiliúint sa Laidin agus feasacht ghinearálta teanga a chomhcheangal le fócas ar thuiscint théacsúil, liteartha agus chultúrtha, cuireann an t-ábhar deiseanna ar fáil do ghníomhaíochtaí traschuraclaim agus idirdhisciplíneacha sa seomra ranga. Forbraíonn sé smaointeoireacht loighciúil an scoláire, cothaíonn sé a shamhlaíocht, a chruthaitheacht agus a ghoile don fhoghlaim ar feadh an tsaoil, agus spreagann sé a gcomhbhá agus a bhféinmhachnamh. Spreagann sé iad le meas a bheith acu ar struchtúir, ar obair agus ar chumhacht na teanga, agus luach a chur ar an am atá caite ann féin agus mar bhunchloch don am i láthair.

Aidhmeanna

Tá sé mar aidhm ag Laidin na hArdteistiméireachta inniúlacht, fiosracht agus spéis i dteanga na Laidine agus i litríocht, stair agus cultúr na Róimhe a chothú. Tugann sé cuireadh do mhic léinn aitheantas a thabhairt don iliomad bealaí ina leanann an bheirt acu ar aghaidh ag cur eolais ar fáil don am i láthair agus ina n-úsáideann siad na léargais seo chun cabhrú leo nascleanúint a dhéanamh ar dhomhan ilteangach agus ilchultúrtha an lae inniu mar shaoránaigh gníomhacha fhreagracha. Forbraíonn Laidin na hArdteistiméireachta eolas, scileanna, luachanna agus meonta a chuireann ar chumas an scoláire luach a chur ar thaithí léamh téacsanna a scríobhtar i dteanga chlasaiceach a bhfuil tábhacht chultúrtha léi, chun tuiscint a fháil ar an idirspleáchas idir teanga agus cultúr, agus chun taitneamh a bhaint as foghlaim teanga. Cothaíonn sé tuiscint ar an gcaoi a n-oibríonn teangacha, ar na naisc idir teangacha, agus ar luach na dteangacha ar mhaithe le cuspóirí pearsanta, oideachais, gairme agus fóillíochta ar feadh an tsaoil.

Go sonrach, tá sé mar aidhm ag Laidin na hArdteistiméireachta daltaí a chumasú chun:

- an cumas a fhorbairt chun struchtúir agus stór focal na Laidine a aithint
- scileanna anailíse agus meastóireachta criticiúla a fhorbairt agus iad seo a chur i bhfeidhm chun eolas a bhaint amach agus taitneamh a bhaint as téacsanna éagsúla Laidine
- feasacht a fhorbairt ar an gcaoi a n-oibríonn teangacha agus a mbaineann siad lena chéile
- a bheith ina bhfoghlaimoirí teanga machnamhacha agus uathrialaitheacha a bhfuil baint ghníomhach acu le monatóireacht agus measúnú a dhéanamh ar a ndul chun cinn féin
- taitneamh a bhaint as a n-eispéiris foghlama teanga agus feasacht agus inniúlacht chuí teanga a fhorbairt chun tabhairt faoi ghníomhaíochtaí fóillíochta a bhaineann le teangacha go gníomhach agus staidéar breise a dhéanamh ar an Laidin agus ar theangacha eile
- léirthuiscint a chothú ar éagsúlacht teanga agus chultúrtha agus ar an idirspleáchas idir teanga agus cultúr
- téacsanna Laidine a nascadh lena gcomhthéacsanna stairiúla, sóisialta, liteartha agus iad a shuíomh laistigh de raon níos leithne an chultúir Rómhánaigh.
- tús a chur le tuiscint a fháil ar cháilíochtaí aeistéitiúla agus ábharthacht bhuan na dtéacsanna liteartha a scríobhtar sa Laidin
- suim a fhorbairt sa domhan Rómhánach agus fonn chun níos mó a fhoghlaim faoi stair ársa agus an t-am atá caite a tharchur chuig na glúnta atá le teacht.
- measúnú a dhéanamh ar chosúlachtaí agus ar neamhionannais idir an domhan Rómhánach agus saol an lae inniu
- tuiscint a fháil ar an tionchar a bhí ag cultúr agus teanga na Róimhe agus an domhain Rómhánaigh ar chultúir agus ar theangacha an lae inniu.

Leanúnachas agus dul chun cinn

Tógann Laidin na hArdteistiméireachta ar an eolas, na scileanna, na luachanna agus na meonta a eascraíonn as oideachas luath-óige na bhfoghlaimoirí go dtí curaclam na sraithe sóisearaí.

An tSraith Shóisearach

Déanann formhór na ndaltaí staidéar ar an nGaeilge agus ar an mBéarla sa chéim iarbhunscoile dá gcuid oideachais. Chomh maith leis sin, tugtar deis do gach dalta sa tsraith

shóisearach an tríú teanga nó an teanga ina dhiaidh sin a fhoghlaim. Tugann sonraíochtaí teanga na sraithe sóisearaí na scileanna agus na straitéisí don scoláire chun tacú le foghlaim bhreise teanga, lena n-áirítear teangacha nach raibh aon taithí acu orthu roimhe seo. Tugann sonraíocht Chlasaicí na Sraithe Sóisearaí deis don scoláire díriú go sonrath ar níos mó a fhoghlaim faoi chultúir agus teangacha na Sean-Ghréige agus na Róimhe. Téann mic léinn na gClasaicí i ngleic le staidéar a dhéanamh ar théacsanna clasaiceacha agus le staidéar a dhéanamh ar chultúr ábhartha, agus is féidir iad a thabhairt isteach i dteanga chlasaiceach, Laidin nó Sean-Ghréigis.

Taobh amuigh den tSraith Shinsearach

D'fhéadfadh go leor gairmeacha spreagúla fiúntacha a bheith mar thoradh ar staidéar na Sean-Ghréigise, lena n-áirítear scríbhneoir cruthaitheach, staraí, criticeoir liteartha, iriseoir; fostaíochta in eagraíochtaí rialtais, in eagraíochtaí reachtúla agus deonacha agus in earnálacha na n-ealaíon agus an oideachais.

Príomhinniúlachtaí sa tsraith shinsearach

Cuidíonn an tsraith shinsearach leis an scoláire a bheith níos rannpháirtí, níos saibhrithe agus níos inniúla, de réir mar a fhorbraíonn siad a gcuid eolais, scileanna, luachanna agus meonta ar bhealach comhtháite.

Fíor 1 Comhpháirteanna na bpríomhinniúlachtaí agus an tionchar inmhianaithe atá acu

Scáth-théarma is ea na príomhinniúlachtaí¹ a thagraíonn don eolas, scileanna, luachanna agus meonta a fhorbraíonn an scoláire le linn na sraithe sinsearaí.

Forbraíonn an scoláire príomhinniúlachtaí laistigh agus trasna an churaclaim le linn na sraithe sinsearaí. Tá a gcuid foghlama níos doimhne nuair is féidir leo leas a bhaint as a gcuid eolais, scileanna, luachanna agus meonta, comhthéacsanna agus imeachtaí éagsúla, iad a

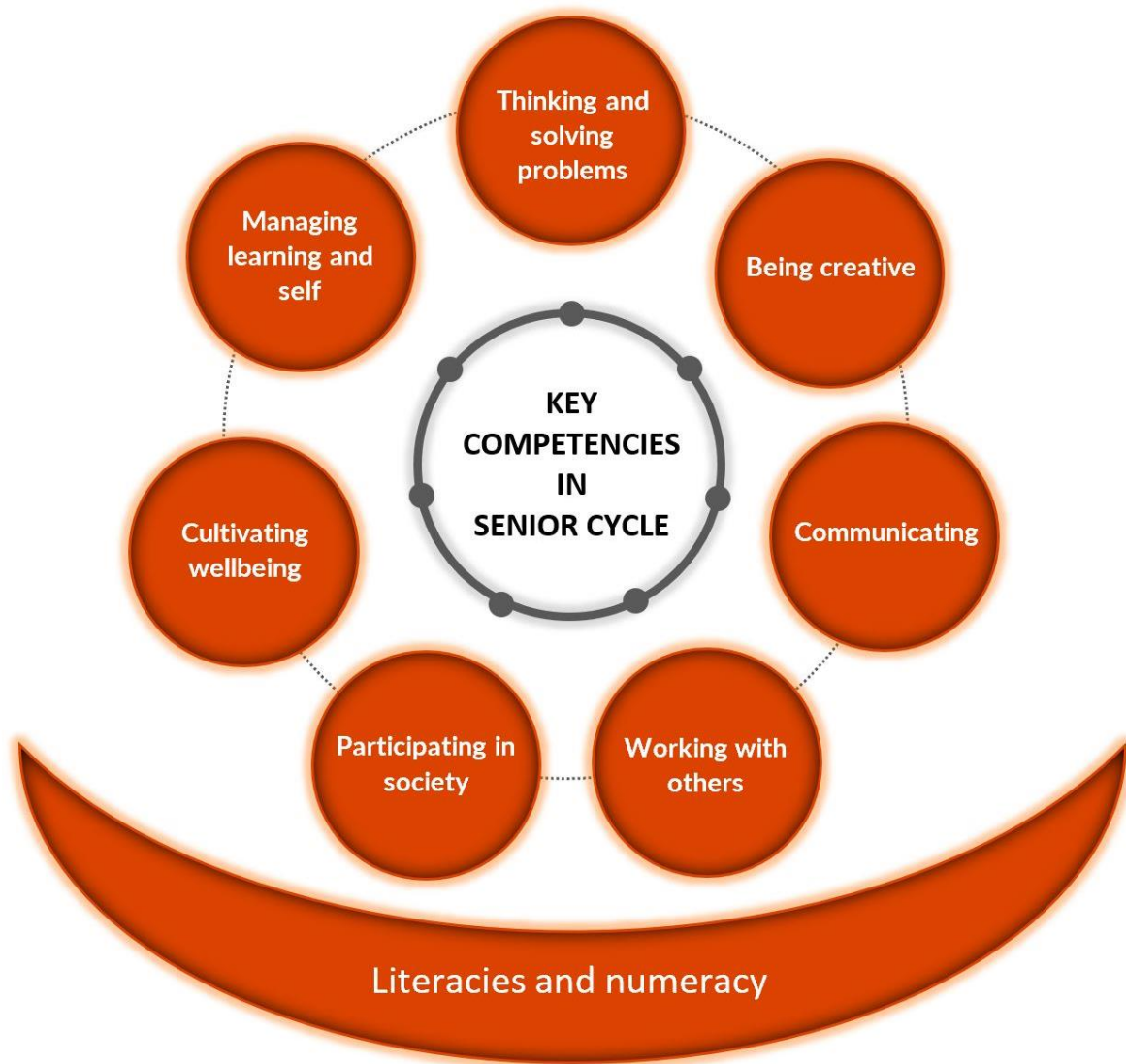
¹ Uaireanta tugtar cumais, nó cumais orthu seo freisin.

chomhtháthú agus a chur i bhfeidhm ar thascanna, comhthéacsanna, cásanna agus imeachtaí éagsúla. Na hinniúlachtaí:

- nasctha agus cumasc le chéile
- le feiceáil agus tábhachtach ar fud an churaclaim
- cabhrú le daltaí agus le múinteoirí naisc bhríocha a dhéanamh idir
- réimsí éagsúla foghlama
- feabhas a chur ar fhoghlaim iomlán an scoláire.

Cuireann forbairt literacies agus uimhearthacht na mac léinn le forbairt inniúlachtaí agus vice-versa. Tacaítear le príomhinniúlachtaí sna cásanna seo a leanas:

- tá literacies na mac léinn forbartha go maith, i.e., nuair is féidir leo brí agus brí a léamh, a fheiceáil, a scríobh, a labhairt, a éisteacht, a léirmhíniú agus idirghabháil a dhéanamh i réimse comhthéacsanna
- tá uimhearthacht an scoláire forbartha go maith, i.e., nuair is féidir leo uimhreacha, sonraí agus siombailí a thuiscint go fóinteach agus iad a léirmhíniú agus a úsáid go héifeachtach
- Baineann an scoláire úsáid mhaith as uirlisí éagsúla, teicneolaíochtaí san áireamh, chun tacú lena gcuid foghlama.

Fíor 2 Príomhinniúlachtaí sa tSraith Shinsearach, le tacaíocht ó litearthacht agus uimhearthacht.

Is féidir le príomhinniúlachtaí an chumhacht a thabhairt d'aosaigh óga páirt bhríoch a ghlacadh ina scoileanna, ina dteaghlaigh, ina bpobail agus ina sochaí. De réir mar a aibíonn scoláirí, is féidir leis na príomhinniúlachtaí seo oibriú le chéile chun cabhrú le daltaí tascanna níos casta agus níos éagsúla a láimhseáil agus freagairt dóibh, de réir mar is cuí dá riachtanais agus dá gcumas. Tagann siad ar an eolas faoi cad atá le déanamh agus conas é a dhéanamh, go mbeadh a fhios acu cathain a ghníomhóidh siad agus cathain nach ngníomhóidh siad. Is fearr is féidir le mic léinn a bhfuil a bpríomhinniúlachtaí dea-fhorbartha tuiscint agus foghlaim a thuiscint; déileáil le deiseanna agus fadhbanna sóisialta agus freagairt dóibh; an t-aistriú a dhéanamh ón scoil go dtí breisoideachas, oideachas aosach agus ardoideachas, printíseachtaí, cúrsaí oiliúna agus/nó saol na hoibre; agus glacadh le saol an duine fhásta.

Cuireann na príomhinniúlachtaí leis an bhfoghlaim thábhachtach ón luath-óige, ón mbunscoil agus ón tsraith shóisearach. Tagann siad ar an saol trí na heispéiris foghlama agus na hoideolaíochtaí a roghnaíonn múinteoirí agus trí fhreagraí na ndaltaí orthu. Is féidir agus ba cheart cabhrú le mic léinn a bpríomhinniúlachtaí a fhorbairt is cuma cén bealach a leanann siad tríd an tsraith shinsearach nó cad iad na hábhair agus na modúil a roghnaíonn siad agus beag beann ar a gcúlra, a gcúinsí nó a dtaithí san am atá thart nó sa lá atá inniu ann. Mar chuid den teagasc, den foghlaim agus den mheasúnú, ba cheart go mbeadh go leor deiseanna acu a bpríomhinniúlachtaí a fheiceáil. Is é is dóichí go mbainfear amach acmhainneacht chlaochlaitheach na bpríomhinniúlachtaí nuair a dhéanann múinteoirí agus scoláirí anailís agus plé ar na hinniúlachtaí atá á bhforbairt acu agus nuair a thugann múinteoirí deiseanna do dhaltaí naisc bhríocha a dhéanamh idir a n-ábhair agus a modúil éagsúla.

Is féidir na príomhinniúlachtaí a fhorbairt sa Laidin ar bhealaí éagsúla, mar atá leagtha amach go mion sa Réasúnaíocht, Aidhmeanna, agus Snáitheanna agus Torthaí Foghlama na sonraíochta seo agus achoimrithe thíos.

Fadhbanna smaointeoireachta agus réitigh; a bheith cruthaitheach

Tugann an Laidin deis don scoláire smaoineamh go criticiúil ar argóintí, ar fhianaise agus ar smaointe mar a chuirtear i láthair iad sna téacsanna a scrúdaíonn siad, téacs Capstone san áireamh. Tugann sé dúshlán dóibh na téacsanna seo a mhíniú i gcomhthéacs an ama a scríobhadh iad ach freisin anailís a dhéanamh orthu ó thaobh shoचाई an lae inniu de. Cothaíonn sé fiosracht agus samhlaíocht an scoláire de bharr bríonna agus comhthéacsanna na dtéacsanna Laidine. Tugann sé deis dóibh a scileanna cruthaitheacha a fhorbairt in éineacht lena dtuiscint chriticiúil ar fheiniméin chultúrtha agus ar ghnéithe teanga. De réir mar a dhíchódaíonn siad teanga na dtéacsanna a aithníonn brí na bhfocal, foirmeacha gramadaí agus tógálacha siontacha, faigheann an scoláire tuiscint níos doimhne ar phatrúin agus ar chórais.

Ag obair le daoine eile; páirt a ghlacadh sa tsochaí; cumarsáid a dhéanamh

Ós rud é gur córas cumarsáide í an teanga, tugann rannpháirtíocht leis an Laidin cumhacht do lucht leanúna ceangal a dhéanamh lena chéile agus meas a chothú ar a bheith ag obair le chéile. Comhoibríonn siad ar réimse gníomhaíochtaí a bhaineann le téacsanna Laidine a chothaíonn spreagadh agus a bhaineann leas as gach tallann laistigh de ghrúpa. Moltar do dhaltaí freagairt do pheirspictíochtaí éagsúla ar an ábhar atá á staidéar acu. Tá plé agus fionnachtain ríthábhachtach de réir mar a oibríonn an scoláire le daoine eile chun tuiscint níos

doimhne a fháil ar théacsanna Laidine, léirmhínte a chaibidliú, agus meastóireachtaí measta a cheapadh. Ag iniúchadh nuances na dtéacsanna Laidine agus a gcomhthéacsanna stairiúla, forbraíonn an scoláire le chéile tuiscint ar chultúr agus ar shochoaí na sean-Róimhe agus úsáideoirí eile na teanga. Ansin is féidir leo an t-eolas sin a chur i gcomparáid agus a chur i gcodarsnacht leis an tsochaí agus leis an gcultúr comhaimseartha. Ligeann sé seo tuiscint níos saibhre ar an domhan ina bhfuilimid ag maireachtáil agus cuireann sé ar chumas na mac léinn nascleanúint a dhéanamh ar chastacht na sochaí nua-aimseartha níos saineolaithe. Le linn a staidéir ar an Laidin, déanann an scoláire tuilleadh forbartha ar phríomhinniúlacht na cumarsáide de réir mar a fhoghlaimíonn siad tuairimí, smaointe agus fionnachtana a chur in iúl agus a roinnt trí chomhrá agus éisteacht ghníomhach agus foghlaim chun faisnéis ábhartha agus intuigthe a chur ar fáil do dhaoine a bhfuil leibhéal éagsúla eolais teanga agus ábhair acu.

Folláine a chothú; féinfhoghlaim agus foghlaim a bhainistiú

Tá sé ríthábhachtach tuiscint a fháil ar fhéin agus ar dhaoine eile chun folláine a chothú. Tá mic léinn na Laidine tumtha sa domhan ársa, atá cosúil lenár sochaí féin ar bhealaí áirithe, ach an-difriúil i dtíortha eile. Soláthraíonn an domhan iargúlta agus fós eolach seo spás sábháilte chun ábhair thábhachtacha ach íogaire amhail inscne, eitneachas, aicme, reiligiún, luachanna agus polaitíocht a iniúchadh agus a phlé. Trí théacsanna Laidine a scrúdú, déanann an scoláire machnamh ar na topaicí seo i gcomhthéacs a saoil féin agus tugann an tumoideachas seo cuireadh dóibh dearcthaí eile a thuiscint agus meas a léiriú orthu. Ligeann sé sin dóibh cinntí eolasacha a dhéanamh bunaithe ar fhoinsí éagsúla ábhartha agus criticiúla. Tríd is tríd, tugann na gníomhaíochtaí agus na próisis éagsúla a bhaineann le staidéar a dhéanamh ar an Laidin tuiscint mhaith do dhaltaí ar conas a gcuid foghlama a bhainistiú agus iad féin a bhainistiú i spiorad na foghlama ar feadh an tsaoil. Éiríonn siad tuisceanach ar struchtúr, ar rialacha agus ar choinbhinsiúin i dteanga agus i gcultúr, rud a chabhróidh leo ciall a bhaint as an domhan mórthimpeall orthu. Tacaíonn tuiscint ar chórais teanga agus cultúir le féinfheasacht, féinmhuinín agus teacht aniar i bhfianaise dhúshláin an tsaoil.

Teagasc agus foghlaim

Spreagtar scoláirí na sraithe sinsearaí chun an t-eolas, na scileanna, na luachanna agus na meonta a fhorbairt a chuirfidh ar a gcumas a bheith ina bhfoghlaimoirí neamhspleácha agus tiomantas ar feadh an tsaoil a fhorbairt d'fhoghlaim teanga agus téacsanna a léamh agus a anailísiú le haghaidh staidéir, oibre nó fóillíochta.

Tacaíonn Laidin na hArdteistiméireachta le húsáid raon leathan cur chuige teagaisc agus foghlama. De réir mar a théann an scoláire chun cinn, forbróidh siad straitéisí foghlama atá

inaistrithe thar thascanna éagsúla agus ábhair éagsúla a chuirfidh ar a gcumas naisc a dhéanamh idir an Laidin, ábhair eile, agus eispéiris laethúla. Trí pháirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí foghlama féinstiúrtha agus i machnamh, déanfaidh an scoláire a chuid foghlama féin a phleanáil, a mhonatóiriú agus a mheas agus forbróidh sé mothú dearfach ar a gcumas foghlama féin. Trí pháirt a ghlacadh in obair ghrúpa, forbróidh an scoláire scileanna in argóint réasúnaithe, ag éisteacht lena chéile, ag cur a chéile ar an eolas faoina bhfuil ar siúl acu, agus ag machnamh ar a gcuid oibre féin agus ar shaothar daoine eile.

Ba cheart an idirnascacht idir ár dteanga, ár sochaí agus ár gcaidrimh idirphearsanta a neadú i bhfoghlaim agus i dteagasc sa seomra ranga ina spreagtar múinteoirí chun aird a tharraingt ar nádúr sóisialta na teanga. Cuirfear le rannpháirtíocht an scoláire sa seomra ranga agus lena dtuiscint ar an teanga chlasaiceach agus ar an tsochaí chlasaiceach nuair a spreagann múinteoirí iad chun ábhar na foghlama a nascadh lena saol agus lena dtaithe féin.

Foghlaim agus oideachas teanga

Tá teanga ar cheann de na bealaí trína smaoinimid, ár n-eolas a eagrú, ár smaointe agus ár mothúcháin a chur in iúl, agus cumarsáid a dhéanamh le daoine eile. Mairimid i ndomhan atá saibhir i dteangacha, agus tá a hoidhreacht teanga féin ag Éirinn freisin. Is cleachtaí smaointeoireachta iad na gníomhaíochtaí go léir, i cibé teanga.

Ceann de na príomhbhealaí a shainíonn agus a roinneann sochaithe a gcultúr agus a bhféiniúlacht ná trí theanga. Is meán idirghníomhaíochta é, trína gcuirtear eolas agus taithe in iúl agus trína n-eagraítear iad. Tá a gnéithe agus castachtaí saibhre, sainiúla féin ag gach teanga, chomh maith le luach intreach mar acmhainn do rannpháirtíocht shóisialta, comhtháthú sóisialta, féidearthachtaí fostaíochta ar feadh an tsaoil agus deiseanna soghluaisteachta.

Is í an teanga an modh féinléiriúcháin agus cumarsáide idirphearsanta chomh maith le bheith mar an seoladán don fhoghlaim sa phróiseas oideachais. Is fachtóir lárnach é i bhfás an mhic léinn mar dhuine; conas a fhoghlaimimid fúinn féin, faoi dhaoine eile agus faoin domhan ilteangach agus ilchultúrtha ina mairimid. Tugann foghlaim teanga rochtain dúinn freisin ar shaibhreas na gcultúr agus ar mheon na ndaoine a úsáideann an teanga sin.

Tá daoine óga in Éirinn ag fás aníos i sochaí dhinimiciúil, ilteangach agus ilchultúrtha atá ag athrú go tapa ag leibhéil áitiúla, náisiúnta agus domhanda. Tá cónaí orthu i ndomhan ina bhfuil teicneolaíochtaí digiteacha, imirce agus soghluaisteacht ag tabhairt daoine níos gaire dá chéile ná riamh. Sa tsochaí seo, múnlaíthe ag fórsaí sóisialta, polaitiúla agus eacnamaíocha, is féidir leis an deis a stór ilteangach a fhorbairt a bheith ina fhoinsé chumhachtaithe do mhic léinn.

Trí bheith nochta d'eispéiris foghlama teanga, cuirtear eolas, scileanna, luachanna agus meonta an scoláire ar fáil chun na hathruithe seo a chaibidlíú ionas gur féidir leo páirt iomlán agus éifeachtach a ghlacadh inár sochaí ilteangach agus i saol na hoibre.

Chomh maith le tairbhe na sochaí, bíonn tionchar dearfach ag foghlaim shaibhir teanga ar fhorbairt phearsanta agus intleachtúil an scoláire agus ar a ngníomhaíochtaí fóillíochta.

Cuirtear le forbairt chognaíoch trí fhoghlaim teanga agus is féidir léi cur le leibhéal ghnóthachtála níos airde i réimsí oideachais eile ar nós cumais mhatamaiticiúla agus ceapadh hipitéisí eolaíochta.

Tá an curaclam in Éirinn saibhir ó thaobh na teanga de agus dá bhrí sin baineann inniúlacht sa teanga le dul chun cinn i ngach réimse foghlama. Tá dhá theanga oifigiúla stáit ann, ² Gaeilge agus Béarla, agus cuirtear an dá theanga sin ar fáil do mhic léinn in éineacht le réimse teangacha ó laistigh agus lasmuigh den Eoraip. Faigheann foghlaimeoirí teanga réimse scileanna a bhaineann leis an bhfoghlaim in ábhair eile na sraithe sinsearaí agus a chuireann leis an bhfoghlaim, rud a chuireann ar a gcumas an t-eolas teanga atá acu cheana féin a chur i bhfeidhm ar eolas nua agus a gcuid scileanna a aistriú thar gach foghlaim ar a dturas foghlama ar feadh an tsaoil.

Teanga chlasaiceach a fhoghlaim

Tugann an tsonraíocht chlasaiceach teanga seo aird ar an gcur chuige creatlaí a úsáidtear chun teangacha curaclaim na hArdteistiméireachta a fhoghlaim agus a theagasc. Is éard atá i gceist leis an gcreat seo ná cur chuige coiteann i sonraíochtaí teanga iasachta, lena n-áirítear na haidhmeanna, ionchais do mhic léinn agus cur chuige measúnaithe. Gné thábhachtach den chreat is ea forbairt chumas an scoláire teanga a úsáid thar na ceithre mhodh cumarsáide (fáiltiú, táirgeadh, idirghníomhaíocht agus idirghabháil),³ rud a chabhraíonn le cur chuige atá dírithe ar ghníomhaíocht i leith fhoghlaim agus theagasc teanga a chur chun cinn agus tacú leis. Agus teanga chlasaiceach á foghlaim, tá an bhéim difriúil, mar ní hé an sprioc dheiridh go n-éiríonn an scoláire ina n-úsáideoirí éifeachtacha sa teanga chlasaiceach, ach go mbíonn siad ina léitheoirí éifeachtacha ar théacsanna a scríobhtar sa teanga, nach í teanga dhúchais aon phobail í a thuilleadh ach a bhfuil ábharthacht shuntasach chultúrtha agus stairiúil ag baint leo. Tugann sé seo le tuiscint, laistigh de na modhanna cumarsáide, go bhfuil tús áite ag gnéithe áirithe den ghlacadh agus den idirghabháil ar ghnéithe amhail táirgeadh teanga, fáiltiú

² Achtaíodh an tAcht um Theanga Chomharthaíochta na hÉireann 2017 (Acht 40 de 2017) i mí na Nollag 2020. Aithnítear sa reachtaíocht seo an ceart atá ag úsáideoirí Theanga Chomharthaíochta na hÉireann TCÉ a úsáid mar theanga dhúchais agus an ceart an teanga a úsáid, a fhorbairt agus a chaomhnú.

³ Imleabhar Compánach CEFR, Comhairle na hEorpa, 2018, lch.33.

cluastuisceana, idirghníomhaíocht, agus idirghabháil tríd an teanga a ndearnadh staidéar uirthi, nach n-áirítear ach a mhéid is féidir leo cabhrú le daltaí príomhchuspóirí an chúrsa a bhaint amach.

Cosúil le mic léinn na nuatheangacha iasachta, tugann scoláirí atá ag déanamh staidéir ar Theangacha Clasaiceacha na hArdteistiméireachta a n-athshealbhú agus a dtaithe uathúil teanga féin chun teanga a fhoghlaim. Cé nach mbeidh aon duine ina gcainteoirí oidhreachta sa Laidin nó sa tSean-Ghréigis, d'fhéadfadh leibhéil éagsúla scileanna teanga clasaiceacha agus inniúlacht ilteangach agus chultúrtha a bheith ag mic léinn, ag eascairt as a bhfoghlaim roimh ré. Tá sonraíochtaí Teangacha Clasaiceacha na hArdteistiméireachta dírithe ar dhaltaí ó gach cúlra teanga. Áirítear leis seo daltaí a bhfuil taithí éigin acu ar an teanga roimhe seo – mar shampla, trí shnáithe na Teanga Clasaicí i gClasaicí an Teastais Shóisearaigh – agus mic léinn nach bhfuil aon taithí acu ar an teanga roimh ré.

Dá réir sin, tá sé mar aidhm ag torthaí foghlama agus eispéiris sa tsonraíocht seo freastal ar riachtanais gach scoláire. Tá measúnú ar fáil ag an Ardleibhéal agus ag an nGnáthleibhéal araon. Ós rud é nach bhfuil sé mar sprioc teanga chlasaiceach a fhoghlaim a bheith ina úsáideoir éifeachtach ar an dara teanga, ní féidir ionchais na mac léinn sa tsonraíocht teanga chlasaiceach seo a ailíniú le leibhéal ar leith den CEFR⁴ I réimsí ábhartha, áfach, tá an tsonraíocht ailínithe go ginearálta le leibhéal A2/B1.

Tá sé i gceist go mbeidh an taithí ar theangacha clasaiceacha a fhoghlaim sa tsraith shinsearach an-ábhartha do shaol na scoláirí sa lá atá inniu ann agus amach anseo. Spreagfaidh sé suim agus fiosracht iontu faoin gcaoi ar féidir leo teangacha a úsáid agus a fhoghlaim agus cothóidh sé tuiscint ar na cosúlachtaí agus na difríochtaí idir tíortha, pobail agus cultúir éagsúla. Cuirfidh sé seo bunchloch láidir ar fáil do mhic léinn chun tabhairt faoi thuras ar feadh an tsaoil mar ilteangaithe, rud a chuirfidh ar a gcumas na scileanna agus na straitéisí a bheith acu chun a bheith ina bhfoghlaiméoirí níos uathrialaitheacha, chun dul i ngleic leis an domhan mór, chun comhtháthú sóisialta a dhéanamh, agus chun bheith ina saoránaigh ghníomhacha.

⁴ Déantar cur síos ar na hinniúlachtaí cumarsáide a theastaíonn ó fhoghlaiméoirí teanga, chun a bheith ina n-úsáideoirí éifeachtacha sa dara teanga, leis an bhFráma Tagartha Comónta Eorpach do Theangacha (CEFR), a d'fhoilsigh Comhairle na hEorpa in 2001. Tugadh CEFR cothrom le dáta in 2018 nuair a seoladh Imleabhar Compánach CEFR. Tar éis comhairliúcháin agus rannpháirtíochta ó gheallsealbhóirí ar fud na hEorpa, foilsíodh an leagan deiridh d'Imleabhar Compánach CEFR in 2020 (Comhairle na hEorpa 2001, lch. 1: www.coe.int/portfolio).

An turas foghlama teanga

Is féidir breathnú ar fhoghlaim agus ar shealbhú teanga chlasaicigh mar thuras foghlama teanga. Is é príomhfhócas an scoláire ar an turas seo ná a bheith ina léitheoirí cumasacha, neamhspleácha agus féinrialaitheacha ar théacsanna a scríobhtar sa teanga chlasaiceach. Cuid thábhachtach den turas is ea foghlaim agus sealbhú teanga roimh ré. Cé go mb'fhéidir nár fhoghlaim siad an teanga chlasaiceach roimhe seo, tá ról an-tábhachtach ag na scileanna a d'fhorbair an scoláire i sealbhú agus i bhforbairt na teanga seo. Forbraíonn siad straitéisí foghlama teanga atá inaistrithe thar theangacha éagsúla, rud a chuireann ar a gcumas naisc a dhéanamh idir gnéithe den teanga agus eispéiris laethúla.

Is í an fhéinfheasacht an uirlis is éifeachtaí is féidir le foghlaimeoirí teanga a úsáid chun dul chun cinn a dhéanamh. Le cabhair agus aiseolas ó mhúinteoirí agus trí mhachnamh a dhéanamh ar a dturas foghlama teanga, glacann an scoláire na céimeanna is gá chun a gcumas teanga a fhorbairt. Comhoibríonn múinteoirí agus daltaí ar an mbealach seo d'fhoghlaim teanga ar feadh an tsaoil. Leis na caveats a bhaineann le táirgeadh agus idirghníomhaíocht i dteanga nach í teanga dhúchais aon phobail í a thuilleadh, is féidir leis an dá pháirtí a bheith cabhrach chun tacú le forbairt inniúlachta teanga chlasaicigh. Tá saineolas ag múinteoirí ar an teanga agus tá eolas agus scileanna speisialta ar leith acu a bhaineann le múineadh agus measúnú teanga chun an fhoghlaim a éascú. Nuair a bhíonn dúshlán agus deacrachtaí ag daltaí, cuireann múinteoirí treoir, spreagadh, cabhair, aiseolas agus tacaíocht ar fáil ionas gur féidir leo dul chun cinn a dhéanamh.

Chun tacú le timpeallacht atá saibhir ó thaobh na teanga de, tá sé inmhianaithe go spreagfaí agus go scafall an scoláire chun dul i ngleic le téacsanna barántúla. Áirítear leis seo téacsanna liteartha ar nós eipicí, stair, dánta liricí, fabhalscéalta, comhráite agus drámaí, ach téacsanna ar nós graifítí, manaí agus eipeafáidí freisin.

Tá ról le himirt ag comhscoláirí, ag an timpeallacht foghlama agus ag pobal na scoile chomh maith. Trí dhul i dteagmháil le comhscoláirí in obair ghrúpa, obair bheirte agus gníomhaíochtaí comhoibritheacha eile, spreagtar na daltaí chun éisteacht lena chéile agus machnamh a dhéanamh ar a gcuid oibre féin agus ar obair daoine eile.

Trí thascanna agus gníomhaíochtaí teanga fiúntacha éagsúla a dhéanamh, cuirfear ar chumas an scoláire a bheith i gceannas ar a chuid foghlama féin, iad a spreagadh chun spriocanna a leagan síos, pleananna gníomhaíochta a fhorbairt, aiseolas measúnaithe a fháil, freagairt dó agus machnamh a dhéanamh air. Chomh maith le straitéisí teagaisc éagsúla, tacóidh straitéisí measúnaithe éagsúla leis an bhfoghlaim agus soláthróidh siad faisnéis is féidir a úsáid mar

aiseolas. Ar an mbealach seo, is féidir gníomhaíochtaí foghlama agus teagaisc a dhearadh agus/nó a sheachadadh ar bhealaí is fearr a oireann do dhaltáí aonair agus dá scileanna teanga. Trí thascanna cuí, fíorshaoil agus tarraingteacha a leagan síos, trí cheisteanna ardoird a chur agus trí aiseolas a thabhairt a chuireann gníomhaireacht na mac léinn chun cinn, tacóidh an measúnú leis an bhfoghlaim chomh maith le gnóthachtáil a ghabháil.

Mar a thuairiscítear thíos, is féidir le mic léinn a bPunann Teanga a úsáid chun cur síos rialta a dhéanamh ar an méid a thugann siad faoi deara faoin teanga, chun machnamh a dhéanamh ar an dul chun cinn atá déanta acu agus ar chultúir na tíre/na dtíortha agus na bpobal a úsáideann an teanga ansin. D'fhéadfaidís cur síos a dhéanamh freisin ar na céimeanna a chaithfidh siad a ghlacadh chun dul chun cinn a dhéanamh mar fhoghlaiméoir agus mar úsáideoir teanga. Ní mór go mbeadh na gnéithe sin mar bhonn agus taca lena ndul chun cinn leanúnach sa teanga.

Punann teanga

Thar dhá bhliain Laidin na hArdteistiméireachta, forbraíonn gach mac léinn bailiúchán ábhar a charnann mar ábhar ar ndóigh, agus dea-chleachtas, sa phróiseas foghlama teanga, lena n-áirítear míreanna ar nós nótaí, liostaí stór focal, cleachtaí, samplaí aistriúcháin, anailísí agus plé ar théacsanna, agus tionscadail agus cur i láthair i bhformáidí agus sna meáin éagsúla, chomh maith le logaí foghlama, machnamh agus spriocanna foghlama an fhoghlaiméora. An Phunann Teanga a thugtar ar an gcnuasach seo.

Léiríonn an Phunann Teanga aistear teanga an scoláire, próiseas agus dul chun cinn a n-eispéiris foghlama teanga. Cuireann sé an mac léinn i gcroílár na foghlama, an teagaisc agus an mheasúnaithe agus éascaíonn sé foghlaim fhéinrialaitheach. Cruthaíonn sé spás inar féidir leis an scoláire doiciméadú agus machnamh a dhéanamh ar a chumas teanga atá ag dul i méid agus ar an bpróiseas foghlama teanga. Tugann sé deis dóibh spriocanna inniúlachta teanga clasaiceacha pearsanta a leagan síos, straitéisí foghlama teanga a fhorbairt, agus a bheith níos feasaí orthu féin mar fhoghlaiméoirí agus mar úsáideoirí teanga.

Tacaíonn an Phunann Teanga le measúnú múnlaithreach leanúnach sa seomra ranga teanga agus tugann sí deis do dhaltáí a gcuid éachtaí foghlama teanga a thaispeáint. Tá féinmheasúnú bunúsach don Phunann Teanga agus spreagtar an scoláire chun spriocanna a leagan síos dá gcuid foghlama agus monatóireacht a dhéanamh ar a ndul chun cinn féin trí mhachnamh luachmhar. Chomh maith le haiseolas ó mhúinteoirí, spreagfar daltaí chun féinmheasúnú agus piarmheasúnú a dhéanamh ar a gcuid oibre. Déanfaidh sé seo tuilleadh forbartha ar a

neamhspleáchas mar fhoghlaimoírí teanga. Níl ról ag an bPunann Teanga sa mheasúnú le haghaidh deimhniúcháin.

Snáitheanna staidéir agus torthaí foghlama

Cuirtear sonraíocht Laidine na hArdteistiméireachta i láthair in dhá shnáithe a bhfuil dhá ghné lárnacha ag gach ceann acu:

Teanga na Laidine Téacsanna Laidine a thuiscint Feasacht teanga agus scileanna anailíseacha a fhorbairt	An Litríocht i gComhthéacs Litríocht na Laidine Cultúr na Róimhe á iniúchadh trí théacsanna Laidine
--	--

Fíor 3 Struchtúr snáithe sa tsonraíocht Laidine

Roinntear an dá shnáithe den tsonraíocht Teanga agus Litríocht na Laidine i gComhthéacs chun idirdhealú a dhéanamh idir scileanna a bhaineann le sealbhú teanga agus scileanna a bhaineann le tuiscint a fháil ar théacsanna a scríobhadh ina teanga bhunaidh, a luach liteartha, a gcomhthéacs stairiúil, agus tábhacht chultúrtha. Tá siad, áfach, idirghaolmhar agus idirspiléach go bunúsach, agus níor cheart na snáitheanna agus na torthaí foghlama a mheas ina n-aonar ach ba cheart dul i dteagmháil leo ar bhealach lán-chomhtháite. Cé go bhfuil na snáitheanna agus na torthaí foghlama i ngach snáithe uimhrithe, is ar mhaithe le héascaíocht aitheantais agus loingseoireachta atá sé seo agus ní chiallaíonn sé ordlathas. Aithnítear go gcaithfidh an scoláire, chun aidhmeanna na sonraíochta a bhaint amach, inniúlacht teanga, inniúlacht chultúrtha agus ilteangach a fhorbairt go toinniúil, agus an cumas téacsanna den am atá thart a léirmhíniú laistigh dá gcomhthéacsanna éagsúla.

Tá an tsonraíocht struchtúrtha ar an mbealach seo chun tacú le múinteoirí pleanáil don fhoghlaim, don teagasc agus don mheasúnú. Aithníonn múinteoirí conairí tríd an tsonraíocht a fhreagraíonn d'fhoghlaim roimh ré an scoláire, as a dtagann tuiscint níos doimhne agus cur i bhfeidhm a scileanna teanga. Trí dhul i ngleic le teanga, téacsanna agus comhthéacsanna atá ag éirí níos casta, éiríonn an scoláire níos cumasaí agus níos muiníní mar léitheoirí agus mar ateangairí i litríocht na Laidine.

Is féidir leis an scoláire dul i ngleic le haon ábhar dílis Laidine le linn dóibh staidéar a dhéanamh ar na snáitheanna, ach cuireann siad go sonrath le léamh domhain agus comhthéacs-eolach ar an *téacs Capstone forordaithe*. Is é cuspóir an téacs Capstone fócas coiteann staidéir agus scrúdaithe a chur ar fáil do gach mac léinn, beag beann ar a gconairí foghlama aonair, na téacsleabhair a d'úsáid siad, agus na téacsanna Laidine a d'fhéadfadh a bheith iniúchta acu i gcomhthéacs ranga nó go neamhspleách. Cuireann téacs Capstone eispéireas críochnúil agus comhtháite ar fáil, rud a ligeann do gach mac léinn eolas agus

príomhscileanna a fuair siad sa chúrsa a thaispeáint agus a chur i bhfeidhm ar théacs Laidine spreagúil agus comhthéacs-saibhir de leibhéal oiriúnach deacrachta. Chun dul i ngleic le téacs Capstone, ní ar chainníocht an téacs Laidine a ndéantar staidéar air ach ar chaighdeán rannpháirtíocht na mac léinn leis an mbuntéacs Laidine seo agus ar na comhthéacsanna éagsúla inar féidir é a shuíomh, lena n-áirítear comhthéacsanna stairiúla, sóisialta, liteartha agus fáiltithe.

Forordófar téacs Capstone do gach bliain scrúdaithe agus eiseoidh an Roinn Oideachais é trí chiorclán. I gcás gach bliana scrúdaithe, cuirfear teideal agus údar an téacs Capstone le raon sonraíthe agus tréimhse ama a fhreagraíonn do chomhthéacs an téacs Capstone (tréimhse lárnach de stair na Róimhe de ghnáth, mar shampla Poblacht dhéanach / luath-Principate, 1ú haois RC/AD) ar fáil.

Agus na snáitheanna agus na torthaí foghlama don tsonraíocht seo á ndearadh, tugadh aird ar leith ar na coincheapa agus na smaointe seo a leanas:

- teangacha idirghaolmhara agus idirnasctha, go háirithe ar leibhéal an duine aonair
- tugann gach mac léinn stór teanga uathúil agus éagsúil dá n-eispéireas foghlama teanga
- ní choinnítear teangacha ná cultúir in urranna meabhracha ar leithligh
- Cuireann an t-eolas agus an taithí ar fad ar theangacha, lena n-áirítear teangacha clasaiceacha, le hinniúlacht chumarsáide a fhorbairt.

Tá forbhreathnú ar gach snáithe ar fáil thíos, agus tábla ina dhiaidh sin. Tá torthaí foghlama sa cholún ar dheis a dhéanann cur síos ar an eolas, na scileanna, na luachanna agus na meonta ba cheart go mbeadh an scoláire in ann a léiriú tar éis tréimhse foghlama. Tugtar breac-chuntas sa cholún ar chlé ar réimsí ar leith a fhoghlaimíonn an scoláire fúthu. Tógtha le chéile, soláthraíonn siad seo soiléireacht agus comhleanúnachas leis na codanna eile den tsonraíocht.

Ba chóir go mbeadh torthaí foghlama indéanta i gcoibhneas le cumas agus cumais aonair an scoláire. Cuireann siad próisis teagaisc, foghlama agus measúnaithe chun cinn a fhorbraíonn eolas, scileanna, luachanna agus meonta an scoláire go hincriminteach, rud a chuireann ar a gcumas a bpríomhinniúlachtaí a chur i bhfeidhm i gcásanna éagsúla de réir mar a théann siad ar aghaidh. Tacaítear le foghlaim an scoláire trí chineálacha éagsúla cur chuige oideolaíocha a théann i ngleic lena gcumas cognaíoch mar is cuí.

Tá sonraíocht Laidine na hArdteistiméireachta deartha ar feadh 180 uair an chloig ar a laghad d'am teagmhála ranga.

Snáithe 1: Teanga Laidineach

I gcroílár aidhmeanna na sonraíochta seo tá uaimhian ag gach mac léinn i Laidin na hArdteistiméireachta a bheith ina léitheoir inniúil ar théacsanna a bhfuil tábhacht chultúrtha agus stairiúil leo a scríobhadh sa teanga fadó, ar nós eipicí cáiliúla, stair, dánta, óráidí, drámaí nó saothair fhealsúnacha. Tugann sé seo le tuiscint go bhfuil difríochtaí bunúsacha idir inniúlacht a shealbhú i dteanga chlasaiceach agus teanga iasachta nua-aimseartha a fhoghlaim, áit a bhfuil sé mar sprioc a bheith ina *úsáideoir* inniúil ar an teanga iasachta. As na ceithre mhodh cumarsáide—fáiltiú, idirghníomhaíocht, táirgeadh agus idirghabháil—⁵bíonn tús áite ag gnéithe áirithe den ghlacadh agus den idirghabháil i bhfoghlaim teanga chlasaiceach, lena n-áirítear scileanna a bhaineann le léamhthuiscint agus aistriúchán. Ní shaothraítear gnéithe eile, amhail labhairt, éisteacht agus idirghníomhaíocht agus idirghabháil tríd an teanga a ndéantar staidéar uirthi, ach amháin chomh fada agus a chabhraíonn siad leis an scoláire an teanga a fhoghlaim.

Eagraítear na torthaí foghlama sa snáithe seo faoi dhá cheanteideal. Iad siúd a bhaineann leis an ngné *Téacsanna Laidine a* thuiscint, spreagtar forbairt chumas an scoláire téacsanna a scríobhtar sa Laidin a iniúchadh agus taitneamh a bhaint astu. Chun a scileanna léitheoireachta a fhorbairt agus na hinniúlachtaí teanga, sochtheangeolaíochta agus pragmatacha a fhorbairt a theastaíonn chun téacsanna barántúla Laidine a léamh, tugann an scoláire faoi réimse leathan gníomhaíochtaí. Cuireann an scoláire focail agus nathanna cainte a thagann siad de ghlanmheabhair arís agus arís eile in abairtí agus i dtéacsanna. Cinneann siad feidhm ghramadaí agus brí na bhfoirmeacha focal i bhfrásaí, i gclásail agus in abairtí. Pléann siad léirmhínte a d'fhéadfadh a bheith ann agus déanann siad measúnú ar roghanna agus débhríonna éagsúla aistriúcháin lena gcomhscoláirí, foghlaimíonn siad focail Laidine a fhuaimniú go cruinn, agus forbraíonn siad tuiscint ar ord faisnéise agus ar fhórsa pragmatach na n-abairtí Laidine. Foghlaimíonn siad chun eolas sonracha a chuardach i dtéacsanna, a struchtúr agus a n-ábhar a mhúscailt, agus a nádúr sonracha a phlé, ag idirdhealú tréithe seánraí liteartha ar leith nó cineálacha téacs ar leith. Éiríonn siad ina léitheoirí dlútha agus ina léitheoirí doimhne, agus iad san airdeall ar shonraí beachta foirme, ábhair agus feidhme téacsanna.

Trí fheasacht teanga agus scileanna anailíseacha a fhorbairt, díritear ar bhonn ginearálta scileanna ilteangacha a fhorbairt, rud a chuireann luach ar éagsúlacht teanga agus chultúrtha na mac léinn, nach bhfuil a gcuid eolais ar theangacha agus ar chultúir éagsúla siloed ach

⁵ Imleabhar Compánach CEFR, Comhairle na hEorpa, 2018, lch.33.

comhtháite. Tacaíonn na scileanna a leagtar béim orthu sa chuid seo le forbairt na saininniúlachta Laidine a theastaíonn chun a bheith ina léitheoir inniúil ar théacsanna Laidine ach is buntáiste mór iad freisin do thuiscint an scoláire ar theangacha eile, lena n-áirítear teanga an teagaisc, agus cabhraíonn siad leo a bheith ina bhfoghlaimoírí agus ina n-úsáideoírí teanga machnamhacha agus féinfheasacha.

Forbraíonn an scoláire an cumas chun ciall agus feidhm ghramadaí na bhfocal agus na bhfoirmeacha focal a thuiscint trí anailís chórasach a dhéanamh ar a gcomhchodanna, lena n-áirítear fréamhacha, gais, iarmhíreanna agus deirí, agus a réasúnaíocht a chur in iúl dá gcomhscoláirí. Foghlaimíonn siad chun focail a bhaineann le sainchineálacha focal a aithint, mar shampla ainmfhocail, aidiachtaí, forainmneacha, dobhriathra, foirmeacha briathra finite, infinitives agus participles, agus aithníonn siad patrúin infhillte ar nós na díochlaontaí ainmniúla agus réimniú briathartha. Foghlaimíonn siad, mar shampla, príomhchlásail agus príomhbhriathra, tógálacha participial agus infinideach, agus cineálacha éagsúla fochlásal agus coinníollach a aithint; an chaoi a bhfuil difríocht idir nathanna cainte agus modhanna cainte na Laidine ó sheánra go seánra, ó údar go húdar, agus ó thréimhse go tréimhse.

Sna gníomhaíochtaí seo ar fad, baineann an scoláire a chuid foghlama ar an Laidin lena n-eolas ar theangacha eile, ag tarraingt ar a n-athshealbhú teanga agus ag forbairt na teanga. D'fhéadfaidís, mar shampla, a n-eolas gabhdánach a úsáid i dteanga eile chun brí focail nó abairte Laidine a bhaint de; focail Laidine a cheangal lena ndíorthaigh nó lena ngaolta i dteangacha eile atá ar eolas acu; comparáid agus codarsnacht a dhéanamh idir an chaoi a n-oibríonn teangacha éagsúla a bhfuil aithne acu orthu mar chórais; agus a bheith ar an eolas go bhfuil focail ag teangacha iasachta, cosúil leis an Laidin, le haghaidh coincheapa atá sainiúil don chultúr agus uathúil agus defy aistriúchán.

Ar deireadh, sealbhaíonn na mic léinn na meonta agus forbraíonn siad an cumas rochtain a fháil ar na hacmhainní a chuirfidh ar a gcumas a bheith ina bhfoghlaimoírí neamhspleácha, muiníneacha agus éifeachtacha sa Laidin, ag forbairt scileanna a fhreastalóidh go maith orthu chun teangacha eile a fhoghlaim. Foghlaimíonn siad foclóirí, gramadaí, uirlisí parsála, aistriúcháin, eagráin agus tráchtairíochtaí, ar pháipéar agus ar líne, a aimsiú agus a úsáid go héifeachtach. Foghlaimíonn siad chun machnamh a dhéanamh ar a straitéisí foghlama féin agus ar a ndul chun cinn féin agus cuireann siad áthas orthu máistreacht a fháil ar theanga atá á labhairt, á scríobh agus á smaoineamh le breis agus dhá mhíle bliain.

Snáithe 1 Torthaí foghlama

Téacsanna Laidine a thuiscint

Foghlaimíonn daltaí faoi	Ba chóir go mbeadh mic léinn in ann
<ul style="list-style-type: none">formáidí éagsúla téacs, amhail scéalta, drámaí, óráidí, cineálacha éagsúla filíochta, inscribhinní, graifítí, manaíbealaí éagsúla léitheoireachta, amhail pléisiúr, cleachtas teanga, taighde, léirmhíniú, comparáid	1.1. iniúchadh a dhéanamh ar réimse téacsanna barántúla Laidine i seánraí agus formáidí éagsúla.
<ul style="list-style-type: none">an tábhacht a bhaineann le focail agus nathanna cainte agus straitéisí a fhoghlaim chun é seo a dhéanamhfeiniméin foclóireachta cosúil le nathanna cainte, fileata, nathanna collaíochta, meafair	1.2. réimse míreanna foclóireachta a aithint ag leibhéal na bhfocal, na nathanna cainte agus na gcollocations i gcomhthéacs.
<ul style="list-style-type: none">mar a d'fhéadfadh an Laidin a fhuaimniú nuair a bhí sí ina teanga bheoan tábhacht a bhaineann le ton, strus, rithim, méadar	1.3. focail, frásaí agus abairtí Laidine a fhuaimniú go cruinn go leor le tuiscint, le tuin agus rithim chuí.
<ul style="list-style-type: none">straitéisí éifeachtacha comhoibrithe chun tacú lena bhforbairt teanga féin agus le forbairt a bpiaraí	1.4. comhoibriú le daoine eile chun an Laidin a thuiscint.
<ul style="list-style-type: none">comhdhéanamh go Laidinidirdhealú a dhéanamh idir gas agus deireadhan chaoi a n-athraíonn codanna d'fhocail chun réimse bríonna a chur in iúl	1.5. iniúchadh a dhéanamh ar stór focal agus ar rialacha gramadaí trí fhrásaí agus abairtí sa Laidin a chomhlánú agus a chlaochlú.
<ul style="list-style-type: none">eolas ar stór focal, ar ghramadach agus ar eolas comhthéacsúil a chur i bhfeidhm i bpróiseas aistriúcháinconas a chuireann an fhoinsé agus an sprioctheanga brí in iúl ar bhealach difriúil	1.6. aistriúcháin chruinne agus nathanna cainte a chruthú ar abairtí agus sleachta Laidine.
<ul style="list-style-type: none">straitéisí chunfaisnéis shonrach fhíorasach nó theangeolaíochstíl, clár, ton, giúmar, cuspóirceisteanna, áitribh agus éilimhdearcthaí agus seasaimhargóintí agus conclúidí	1.7. meastóireacht a dhéanamh ar an bhfaisnéis atá i dtéacsanna Laidine chun críche ar leith.
<ul style="list-style-type: none">bealaí chun eolas agus tuiscint a chur in iúl, mar shampla achoimre, liostú, rangú	1.8. cur síos a dhéanamh ar ábhar agus struchtúr téacsanna Laidine ar bhealaí éagsúla.

<ul style="list-style-type: none"> • bealaí cruthaitheacha chun a dtuiscint ar théacsanna a chur i láthair 	
<ul style="list-style-type: none"> • léamh criticiúil • bealaí éagsúla chun brí a chur in iúl trí aistriúchán • ról an aistritheora mar ateangaire, mar idirghabhálaí agus mar chruthaitheoir 	1.9. aistriúcháin éagsúla ar théacs Laidine a mheas.
<ul style="list-style-type: none"> • formáidí éagsúla téacs, amhail scéalta, drámaí, óráidí, cineálacha éagsúla filíochta, inscríbhinní, graifítí, manaí • teicníochtaí sainiúla liteartha, gnéithe foirmiúla agus figiúirí stíle 	1.10. gnéithe agus aidhmeanna sainiúla téacsanna barántúla Laidine a thuiscint.

Feasacht teanga agus scileanna anailíseacha a fhorbairt

Foghlaimíonn daltaí faoi	Ba chóir go mbeadh mic léinn in ann
<ul style="list-style-type: none"> • réasúnaíocht chomparáideach a úsáid chun brí na bhfocal neamhchoitianta a dhíorthú ó fhocail chosúla, ó fhoirmeacha focal agus ó theaghligh focal atá ar eolas acu cheana féin • faisnéis chomhthéacsúil a úsáid chun brí na bhfocal a dhíorthú 	1.11. ciall a bhaint as focail agus foirmeacha focal Laidine nach bhfuil cur amach acu orthu trí chomhchodanna an fhocail agus an comhthéacs láithreach agus níos leithne a bhreithniú.
<ul style="list-style-type: none"> • coincheapa na deilbhíochta agus na comhréire • cineálacha éagsúla focal, infhilleadh, feidhmeanna gramadaí, ord na bhfocal • gnásanna litrithe agus poncaíochta • na comhchodanna d'fhocail, go háirithe fréamhacha, gais, réimíreanna, iarmhíreanna, deirí 	1.12. réimse patrúin agus struchtúr teangeolaíochta sa Laidin a aithint agus a n-úsáid a mhíniú i gcomhthéacs.
<ul style="list-style-type: none"> • réasúnaíocht loighciúil a úsáid chun brí frása nó abairte a dhíorthú bunaithe ar thógáil sionntachta, ord focal, cásanna agus a bhfeidhmeanna gramadaí, etc. • próisis réasúnaíochta a chur in iúl do dhaoine eile ar bhealach sothuigthe 	1.13. míniú a thabhairt ar an réasúnaíocht a thug orthu léirmhíniú sonracha a dhéanamh ar fhrása nó abairt Laidine.
<ul style="list-style-type: none"> • cuspóir foclóirí, gramadaí agus tráchtairíochtaí, agus an t-eolas atá iontu, i bhformáidí traidisiúnta agus leictreonacha araon, agus conas iad a úsáid 	1.14. acmhainní Laidine a úsáid go héifeachtach, chun brí na bhfocal, na bhfrásaí agus na n-abairtí a shuíomh.
<ul style="list-style-type: none"> • úinéireacht a ghlacadh ar fhoghlaim duine • acmhainní a chruthú amhail eagraithe grafacha agus luaschártaí 	1.15. monatóireacht agus measúnú a dhéanamh ar a muintín teanga féin, ar

	straitéisí foghlama teanga agus ar úsáid acmhainní foghlama,
<ul style="list-style-type: none"> coincheapa teibí i réimsí amhail inscne, ceartas, caidrimh phearsanta, gairmeacha nach bhfuil coibhéisí díreacha acu i dteangacha eile, amhail <i>virtus</i>, <i>otium</i>, <i>officium</i> 	1.16. cosúlachtaí agus difríochtaí a aithint sa chaoi a gcuirtear coincheapa in iúl agus a thuigtear i dteangacha éagsúla.
<ul style="list-style-type: none"> na cosúlachtaí agus na difríochtaí idir patrúin teanga agus nathanna foclóireachta sa Laidin agus i dteangacha eile 	1.17. comparáid agus codarsnacht a dhéanamh idir na teangacha atá ar eolas acu chun tacú lena dtuiscint ar théacsanna Laidine.
<ul style="list-style-type: none"> focail a dhíorthaítear ón Laidin nó a bhaineann le focail Laidine i dteangacha ar nós an Bhéarla, na Gaeilge, agus na teanga rómánsacha ar nós na Fraincise, na Spáinnise, na hIodáil, na Rómáinise 	1.18. sanasaíocht na bhfocal a thagann ón Laidin i dteangacha eile atá ar eolas acu a fhiosrú.
<ul style="list-style-type: none"> an chuma atá ar an Laidin ar bhealach difriúil, mar shampla, téacs clasaiceach agus meánaoiseach, nó filíocht eipiciúil agus graifítí 	1.19. measúnú a dhéanamh ar an gcaoi a bhféadfadh rogha focal, comhréir, gramadach agus struchtúr téacs na Laidine a bheith éagsúil le seánra, cuspóir, comhthéacs agus tréimhse.

Snáithe 2: An litríocht i gcomhthéacs

Baineann na torthaí foghlama sa snáithe seo le *litríocht na Laidine* agus leis *an gcultúr Rómhánach a ndéantar iniúchadh orthu trí théacsanna Laidine*. Baineann siad go sonrath le foghlaim na dteangacha clasaiceacha sa mhéid is go ndíríonn siad ar staidéar a dhéanamh ar théacsanna liteartha na Laidine laistigh dá gcomhthéacsanna éagsúla. Tá an snáithe seo deartha leis an tuiscint nach dtugann an scoláire léargas ar na cultúir éagsúla a bhfuil teacht acu orthu ach go ndéanann siad comparáid agus codarsnacht i gcónaí idir cultúir a bhfuil a dteanga á foghlaim acu agus noirm, ionchais, iompar agus dearcadh atá ar eolas acu ó chultúir eile, lena n-áirítear a dteanga féin.

Is éard atá i gceist le litríocht na Laidine ná foghlaim chun téacsanna cruthaitheacha Laidine a *shuíomh*, go háirithe téacsanna liteartha, sa chiall is leithne is féidir. Forbraíonn an scoláire an cumas chun gnéithe sonracha de théacs a mhúscailt agus tagairt á déanamh don mhéid atá ar eolas againn faoi údar agus lucht féachana an téacs; ionchais a bhaineann le seánra, stíl nó modh scéalaíochta an téacs; agus gnéithe den stair, den pholaitíocht, den idé-eolaíocht, den fhealsúnacht, de noirm shóisialta, den amharcealaín, den ailtireacht agus den chultúr ábhartha. Nuair a chuirtear dlúthléamh téacsanna le staidéar comhthéacsúil le chéile,

fiosraíonn an scoláire an tábhacht a d'fhéadfadh a bheith ag téacs dá lucht féachana bunaidh, conas a spreag sé údair agus amharcealaíontóirí níos déanaí, agus an chaoi a bhfuil sé fós ábhartha sa lá atá inniu ann, a bhaineann le gnéithe den téacs le saincheisteanna comhaimseartha, débhríonna agus aincheist agus a luachanna féin, a n-uailmhianta agus a n-eagla féin. Tríd sin a dhéanamh, forbraíonn siad tuiscint ar thábhacht leanúnach na Laidine mar theanga litríochta agus cultúir le himeacht ama, ar fud an domhain agus in Éirinn.

Tá cultúr na Róimhe a ndéantar iniúchadh air trí théacsanna Laidine mar mhacasamhail de litríocht na *Laidine*. Níl an bhéim anseo ar théacsanna Laidine a thuiscint i gcomhthéacs ach ar ghnéithe de chultúr agus de stair na Róimhe a thuiscint trí staidéar a dhéanamh ar théacsanna liteartha – tá an dá chur chuige comhlántach agus fite fuaite lena chéile. Trí théacsanna Laidine a léamh agus taighde a dhéanamh orthu, tógann an scoláire bonn eolais de réir a chéile maidir le topagrafaíocht na Sean-Róimhe agus an domhain Rómhánaigh, imeachtaí suntasacha stairiúla, príomhghnéithe d'ealaín na Róimhe, daoine cáiliúla, ainmneacha na ndéithe Rómhánacha, miotais agus scéalta tábhachtacha, agus príomhghnéithe den saol laethúil.

Ní ar eolas stairiúil a shealbhú ann féin atá an tsonraíocht teanga seo dírithe. Tríd is tríd, cuirtear béim ar an ngaol idir téacs agus comhthéacs, agus ba cheart go dtarlódh foghlaim faoi stair, litríocht, ealaín agus cultúr na Róimhe le linn aistear na foghlama chun téacsanna Laidine a léamh seachas mar ghníomhaíocht foghlama ar leith. Beidh an turas seo difriúil do gach mac léinn, agus ní hé an sprioc ná corpas córasach eolais a fháil ar fhíricí, dátaí agus ainmneacha stairiúla, ach bunús a leagan síos, atá fréamhaithe i dtéacsanna Laidine, agus fonn a chruthú chun tuilleadh taiscéalaíochta a dhéanamh ar an domhan Rómhánach.

Snáithe 2 Torthaí foghlama

Litríocht na Laidine

Foghlaimíonn daltaí faoi	Ba chóir go mbeadh mic léinn in ann
bealaí chun freagairt do théacsanna, amhail: <ul style="list-style-type: none"> • imeachtaí a bhaineann le luachanna pearsanta • míniú a thabhairt ar thábhacht na n-imeachtaí agus na suíomhanna • naisc a dhéanamh idir téacs agus a chomhthéacs • carachtair agus a gcaidrimh, a ndearcadh, a n-aincheist agus a gcinntí a imscrúdú 	2.1 freagra a thabhairt ar théacsanna Laidine ar bhealaí éagsúla.

<ul style="list-style-type: none"> iontaofacht agus ábharthacht na faisnéise faoi théacsanna Laidine agus a n-údair a aimsiú agus a mheas. 	2.2 taighde a dhéanamh ar chomhthéacs téacsanna Laidine agus a n-údair.
<ul style="list-style-type: none"> comhthéacsanna atá ábhartha chun téacsanna Laidine a thuiscint, amhail stair, polaitíocht, idé-eolaíocht, fealsúnacht, noirm shóisialta, amharcealaín, ailtireacht agus cultúr ábhartha. 	2.3 gnéithe sonracha de théacs dílis Laidine a mhíniú agus tagairt á déanamh do chomhthéacsanna éagsúla an téacs.
<ul style="list-style-type: none"> an tábhacht a bhaineann le haird chúramach a thabhairt ar rogha focal, gramadach, comhréir agus struchtúr téacs chun grinnstaidéar a dhéanamh ar théacsanna. 	2.4 dlúthléamh a úsáid chun tacú lena léirmhíniú ar théacs Laidine agus tagairt á déanamh d'fhocail an téacs.
<ul style="list-style-type: none"> an difríocht idir an tábhacht a d'fhéadfadh a bheith ag téacs liteartha dá lucht féachana bunaidh agus an bhaint a d'fhéadfadh a bheith aige leis an lucht féachana sa lá atá inniu ann. 	2.5 Smaoinigh ar an tábhacht a bhaineann le téacs liteartha dá lucht éisteachta.
<ul style="list-style-type: none"> fáiltithe ar litríocht, stair agus cultúr na Róimhe le himeacht ama, lena n-áirítear léiriú na Rómhánach sna meáin nua-aimseartha, amhail scannáin, cluichí agus ficsean stairiúil 	2.6 samplaí de ghlacadh téacs liteartha Laidine a scrúdú.
<ul style="list-style-type: none"> maireachtáil agus ábharthacht leanúnach na Laidine ó bhí an tseaniarsma ann 	2.7 tábhacht leanúnach na Laidine mar theanga litríochta, foghlama, eolaíochta agus reiligiúin a thuiscint le himeacht ama, ar fud an domhain agus in Éirinn.

Cultúr na Róimhe á iniúchadh trí théacsanna Laidine

Foghlaimíonn daltaí faoi	Ba chóir go mbeadh mic léinn in ann
<ul style="list-style-type: none"> imeachtaí suntasacha stairiúla, agus daoine a dtagann siad orthu i dtéacsanna Laidine 	2.8 taighde agus plé a dhéanamh ar ghnéithe de na réigiúin, na pobail agus na cultúir a d'úsáid an Laidin.
<ul style="list-style-type: none"> miotais agus finscéalta, na healaíona, traidisiúin, reiligiún, tithíocht, ealaín 	2.9 gnéithe d'oidhreacht chultúrtha éagsúil agus de shaol laethúil na Sean-Róimhe agus an domhain Rómhánaigh a scrúdú.
<ul style="list-style-type: none"> Téacsanna Laidine mar fhoinsí fianaise d'ordlathas sóisialta, stádas, coinbhinsiúin shóisialta, caidreamh idirphearsanta, luachanna, creidimh, nósanna agus dearcthaí cad a thugann údair Rómhánacha ar 'dhaoine eile' le fios faoina noirm agus a gcuid smaointe faoi cad a chiallaíonn sé a 	2.10 scrúdú a dhéanamh ar an méid is féidir linn a fhoghlaim ó théacsanna Laidine faoi luachanna agus dearcthaí Rómhánacha.

bheith ina shaoránach Rómhánach (mionlach fireann)	
<ul style="list-style-type: none"> • tuairimí agus tuairimí measta a cheapadh ar thopaicí Rómhánacha bunaithe ar fhoinsí príomhúla agus tánaisteacha 	2.11 gnéithe de shochaí, stair, polaitíocht agus cultúr na Róimhe a phlé go criticiúil.
<ul style="list-style-type: none"> • léirithe liteartha agus stairiúla na Rómhánaigh lena n-áirítear steiréitíopaí, claontacht agus bolscaireacht • eile sa domhan Rómhánach, mar shampla mná, eachtrannaigh agus sclábhaithe. 	2.12 téacsanna Laidine a úsáid chun féiniúlacht chultúrtha agus féinionaíocht na Róimhe a scrúdú agus machnamh criticiúil a dhéanamh ar an gcaoi a gcuireann a ndearcadh, a gclaontachtaí agus a dtoimhdí féin bonn eolais faoina dtuiscint ar shochaí na Róimhe.

Measúnú

Is éard atá i gceist le measúnú sa tsraith shinsearach ná faisnéis faoi phróisis agus torthaí na foghlama a bhailiú, a léirmhíniú, a úsáid agus a thuairisciú. Bíonn foirmeacha éagsúla ann agus úsáidtear é chun críocha éagsúla. Baintear úsáid as chun an bealach cuí a chinneadh do dhaltaí trí churaclam difreáilte, chun sainréimsí láidreachta nó deacrachta a aithint do dhalta ar leith agus chun gnóthachtáil a thástáil agus a dheimhniú. Tacaíonn an measúnú leis an bhfoghlaim agus feabhsaíonn sé í trí chabhrú le daltaí agus le múinteoirí na chéad chéimeanna eile sa phróiseas teagaisc agus foghlama a aithint. Chomh maith le straitéisí teagaisc éagsúla, tacóidh straitéisí measúnaithe éagsúla le foghlaim an scoláire agus cuirfidh siad eolas ar fáil do mhúinteoirí agus do scoláirí ar féidir iad a úsáid mar aiseolas ionas gur féidir gníomhaíochtaí teagaisc agus foghlama a mhodhnú ar na bealaí is fearr a oireann do dhaltaí aonair. Trí thascanna cuí agus tarraingteacha a leagan síos, ceisteanna a chur agus aiseolas a thabhairt a chuireann neamhspleáchas foghlaimeoirí chun cinn, tacóidh an measúnú leis an bhfoghlaim agus cuirfidh sé dul chun cinn chun cinn, tacóidh sé le forbairt príomhinniúlachtaí an scoláire agus tabharfar achoimre ar ghnóthachtáil.

Measúnú le haghaidh deimhniúcháin

Tá an measúnú le haghaidh deimhniúcháin bunaithe ar réasúnaíocht, aidhmeanna agus torthaí foghlama na sonraíochta seo. Tá dhá chomhpháirt mheasúnaithe ann: scrúdú scríofa agus comhpháirt mheasúnaithe bhreise ina bhfuil staidéar taighde. Beidh an scrúdú scríofa ag an ardleibhéal agus ag an ngnáthleibhéal. Beidh an staidéar taighde bunaithe ar choimre coiteann. Déanfaidh Coimisiún na Scrúduithe Stáit (CSS) gach comhpháirt a shocrú agus a scrúdú.

Sa scrúdú scríofa, déanfar Laidin na hArdteistiméireachta a mheas ag dhá leibhéal, beidh ar dhaltaí foghlaim atá oiriúnach do gach leibhéal a léiriú. Bainfear difreáil ag an bpointe measúnaithe amach freisin tríd an ábhar spreagtha a úsáidtear, agus trí mhéid na tacaíochta struchtúrtha a chuirtear ar fáil do dhaltaí scrúdaithe ag leibhéal éagsúla.

Tá príomhinniúlachtaí na sraithe sinsearaí (Figiúr 2) leabaithe i dtorthaí foghlama na sonraíochta seo agus déanfar measúnú orthu i gcomhthéacs na dtorthaí foghlama.

Comhpháirt Mheasúnaithe	Ualú	Leibhéal
Staidéar taighde	40%	Níos Airde agus Gnáth
Scrúdú scríofa	60%	Níos Airde agus Gnáth

Tábla 2 Forléargas ar an measúnú le haghaidh deimhniúcháin

Comhpháirt mheasúnaithe bhreise: Staidéar taighde – téacs i gcomhthéacs

Tá sé mar aidhm ag an ngné mheasúnaithe seo spiorad fiosrúcháin a fhorbairt sa scoláire maidir le tábhacht agus comhthéacs níos leithne na teanga agus na litríochta a dtagann siad uirthi, agus réimse scileanna chun an fiosrú sin a éascú. Tá an chomhpháirt mheasúnaithe seo deartha freisin chun deis a thabhairt do mhic léinn tabhairt faoi staidéar féinstiúrtha agus tabhairt faoi ghné níos doimhne dá staidéar ar an teanga a léiríonn a spéis agus a bhfiosracht, ag leibhéal atá oiriúnach dá n-inniúlacht teanga agus dá srianta ama agus acmhainní. Éileoidh an measúnú staidéir taighde ar mhic léinn inniúlacht san fhoghlaim a léiriú nach féidir a mheas go héasca leis an scrúdú scríofa. Éilíonn an staidéar taighde ar mhic léinn imscrúdú, meastóireacht agus tuairisciú a dhéanamh ar thopaic teangalárnach dá rogha féin atá fréamhaithe sa tsonraíocht.

Go háirithe, éilíonn an staidéar taighde ar mhic léinn a léiriú gur féidir leo:

- taighde a dhéanamh ar théacsanna Laidine agus eolas teangeolaíoch agus comhthéacsúil a phróiseáil
- faisnéis a shintéisiú agus a mheas trí úsáid a bhaint as cuir chuige agus coincheapa a bhaineann leis an tsonraíocht Laidine agus breithiúnas eolasach a dhéanamh

- comhthéacs níos leithne an domhain chlasaigh ina raibh an teanga ann a aithint agus machnamh a dhéanamh ar an gcaoi a gcuireann an t-eolas agus an tuiscint sin lena dtuiscint agus lena meas ar an teanga agus ar théacsanna ar leith sa teanga.

Beidh an staidéar taighde bunaithe ar choimre a eiseoidh Coimisiún na Scrúduithe Stáit (CSS) gach bliain sa chúigiú bliain. Tabharfar isteach é tar éis tréimhse 12 mhí. Tá sé i gceist go dtógfaidh an staidéar taighde thart ar 20 uair an chloig le linn an ama seo.

Cuirfidh an cúram creat téamach ar fáil do na daltaí chun topaic a roghnú, i gcomhairle lena múinteoir. Ina thopaic aonair, roghnaíonn an scoláire gné shuntasach ach soláimhsithe de theanga nó téacs gearr nó sliocht as téacs sa Laidin agus déanann sé iniúchadh ar an ngné sin i gcomhthéacs níos leithne. D'fhéadfadh baint a bheith ag an gcomhthéacs seo, mar shampla, leis an tábhacht níos leithne litríochta, teanga, ealaíne, staire, cultúrtha, sóisialta, polaitiúla, fealsúnachta nó creidimh.

Tuairisceoirí cáilíochta don Staidéar Taighde

Baineann na tuairisceoirí thíos leis an bhfoghlaim a baineadh amach sa Staidéar Taighde. Go háirithe, éilíonn an staidéar ar mhic léinn:

- eolas agus tuiscint ar an ábhar roghnaithe a fhorbairt
- taighde, roghnú, eagrú agus próiseáil a dhéanamh ar fhaisnéis ó fhoinsí faoina n-ábhar
- tábhacht na bhfoinsí agus na fianaise le haghaidh breithiúnas agus conclúidí a thuiscint
- cur chuige agus struchtúr comhleanúnach a leanúint agus a dtorthaí taighde á gcur i láthair agus a bheith ar an eolas faoi chomhthéacs agus tábhacht níos leithne an ábhair roghnaithe.

Daltaí ag léiriú leibhéal ard gnóthachtála	Daltaí ag léiriú leibhéal measartha gnóthachtála	Daltaí ag léiriú leibhéal íseal gnóthachtála
<ul style="list-style-type: none"> • rannpháirtíocht chríochnúil a thaispeáint leis an topaic roghnaithe 	<ul style="list-style-type: none"> • rannpháirtíocht mhaith a thaispeáint leis an topaic roghnaithe 	<ul style="list-style-type: none"> • Taispeáin roinnt rannpháirtíochta leis an topaic roghnaithe
<ul style="list-style-type: none"> • eolas agus tuiscint an-fhorbartha ar an ábhar a thaispeáint 	<ul style="list-style-type: none"> • tuiscint agus eolas forbartha ar an ábhar 	<ul style="list-style-type: none"> • roinnt eolais agus tuisciana ar an ábhar roghnaithe a thaispeáint

	a léiriú den chuid is mó	
<ul style="list-style-type: none"> comhleanúnachas inmholta cur chuige, inneachair agus struchtúir a chur i láthair chun torthaí taighde a 	<ul style="list-style-type: none"> comhleanúnachas cur chuige, inneachair agus struchtúir a chur i láthair maidir le torthaí taighde a tháirgeadh 	<ul style="list-style-type: none"> easpa comhleanúnachais a léiriú sa chur chuige maidir le hábhar agus struchtúr agus torthaí taighde á gcur i láthair.
<ul style="list-style-type: none"> cumas a thaispeáint chun taighde a dhéanamh, faisnéis ó fhoinsí éagsúla a roghnú, a eagrú agus a phróiseáil go tuisceanach agus léiríonn sé tuiscint ghéar ar ról na bhfoinsí agus na fianaise maidir le breithiúnais a fhoirmiú agus conclúidí a tharraingt 	<ul style="list-style-type: none"> cumas a thaispeáint chun taighde a dhéanamh, faisnéis ó fhoinsí éagsúla a roghnú, a eagrú agus a phróiseáil agus léiríonn sé tuiscint ar ról na bhfoinsí agus na fianaise maidir le breithiúnais a fhoirmiú agus conclúidí a tharraingt 	<ul style="list-style-type: none"> cumas teoranta a thaispeáint chun taighde a dhéanamh, faisnéis ó fhoinsí éagsúla a roghnú, a eagrú agus a phróiseáil agus tuiscint theoranta a léiriú ar ról na bhfoinsí agus na fianaise maidir le breithiúnais a fhoirmiú agus conclúidí a tharraingt.
<ul style="list-style-type: none"> feasacht dhomhain a léiriú ar chomhthéacs níos leithne an ábhair a roghnaíodh i stair an domhain chlasaicigh, rud a fhágann go bhfuil cás láidir ann maidir le tábhacht an ábhair a roghnaíodh. 	<ul style="list-style-type: none"> feasacht a léiriú ar chomhthéacs níos leithne an ábhair a roghnaíodh i stair an domhain chlasaicigh, agus cás á dhéanamh maidir le tábhacht an ábhair a roghnaíodh. 	<ul style="list-style-type: none"> gan mórán feasachta a léiriú ar chomhthéacs níos leithne an ábhair a roghnaíodh i stair an domhain chlasaicigh, agus ní dhéanann siad cás láidir maidir le tábhacht an ábhair a roghnaíodh.

Tábla 2: Tuairisceoirí cáilíochta: Staidéar taighde

Scrúdú scríofa

Is éard a bheidh sa scrúdú scríofa raon cineálacha ceisteanna a dhéanfaidh measúnú, oiriúnach do gach leibhéal, ar an bhfoghlaim a ndéantar cur síos uirthi i snáitheanna na sonraíochta agus a cheadóidh dul i ngleic leis an téacs Capstone atá forordaithe ag an Roinn Oideachais.

Socrúithe réasúnta

Éilíonn sonraíocht Laidine na hArdteistiméireachta seo go rachadh daltaí i ngleic le nádúr na Laidine ar bhonn leanúnach le linn an chúrsa. Ina theannta sin, tá comhpháirt bhreise i gceist leis an measúnú, arb ionann é agus 40% de na marcanna iomlána a bronnadh. Sa chomhthéacs sin, tá an scéim um *Chóiríocht Réasúnta*, atá á feidhmiú ag Coimisiún na Scrúduithe Stáit (SEC), deartha chun cabhrú le hiarrthóirí san Ardteistiméireacht a bhfuil deacrachtaí fisiciúla/leighis/céadfacha agus/nó deacrachtaí foghlama ar leith acu.

Tá socruithe réasúnta ceaptha chun deireadh a chur, a mhéid is féidir, leis an tionchar a bhíonn ag míchumas ar fheidhmíocht mic léinn, ionas gur féidir leis nó léi a leibhéal gnóthachtála a léiriú i scrúdú—níl siad ceaptha chun easpa gnóthachtála a d'fhéadfadh eascairt as míchumas a chúiteamh.

Grádú na hArdteistiméireachta

Déanfar Laidin na hArdteistiméireachta a ghrádú le scála grádaithe 8 bpointe. Grád 1 atá sa ghrád is airde; grád 8 atá sa ghrád is ísle. Roinneann na seacht ngrád is airde (1-7) raon na marcanna idir 100% agus 30% i seacht mbanda grád comhionann 10% ar leithead, agus bronntar grád 8 ar mharcanna céatadáin níos lú ná 30%. Déantar idirdhealú idir na gráid ag an Ardleibhéal agus ag an nGnáthleibhéal tríd an ngrád a réimniú le H nó O faoi seach, ag tabhairt H1-H8 ag an Ardleibhéal, agus O1-O8 ag an nGnáthleibhéal.

Grád	% marcanna
H1 / O1	90 - 100
H2 / O2	80 < 90
H3 / O3	70 < 80
H4 / O4	60 < 70
H5 / O5	50 < 60
H6/O6	40 < 50
H7 / O7	30 < 40
H8 / O8	< 30

Tábla 3: Grádú na hArdteistiméireachta

Aguisín 1: Gluais na mbriathra gníomhaíochta

Cur síos	
Buíoch as	an bhrí atá leis a aithint, tuiscint phraiticiúil a bheith acu ar
Comhoibriú	oibriú i gcomhpháirt le duine eile nó le daoine eile ar ghníomhaíocht nó ar thionscadal
Déan comparáid idir	cuntas a thabhairt ar na cosúlachtaí idir dhá mhír nó staidéanna (nó níos mó), ag tagairt don dá rud (iad go léir) ar fud
Smaoinigh ar	cur síos a dhéanamh ar phatrúin i sonraí; eolas agus tuiscint a úsáid chun patrúin a léirmhíniú, tuar a dhéanamh agus iontaofacht a sheiceáil
Codarsnacht	Comhfhreagrais idir dhá smaoinemh a bhrath
Cruthaigh	Tabhair rud éigin ar an saol
Déan cur síos	pictiúr nó íomhá mhionsonraithe a fhorbairt de, mar shampla struchtúr nó próiseas, ag úsáid focail nó léaráidí nuair is cuí; plan, ionsamhlúchán nó samhail a tháirgeadh
Pléigh	athbhreithniú measta, cothrom a thairiscint lena n-áirítear raon argóintí, fachtóirí nó hipitéisí; tuairimí nó conclúidí a chur i láthair go soiléir agus ba cheart fianaise iomchuí a bheith mar thaca leo
Fostú	Chun úsáid a bhaint as
Meastóireacht (SONRAÍ)	sonraí a bhailiú agus a scrúdú chun breithiúnais agus breithmheasanna a dhéanamh; tuairisc a thabhairt ar an gcaoi a dtacaíonn fianaise le conclúid nó nach dtacaíonn sí le conclúid i bhfiosrúchán nó in imscrúdú; teorainneacha na sonraí sna conclúidí a shainaithint; breithiúnais a dhéanamh faoi na smaointe, na réitigh nó na modhanna
Meastóireacht (breithiúnas eiticíúil)	fianaise a bhailiú agus a scrúdú chun breithiúnais agus breithmheasanna a dhéanamh; cur síos a dhéanamh ar an gcaoi a dtacaíonn fianaise le breithiúnas nó nach dtacaíonn sí le breithiúnas; teorainneacha na fianaise i gconclúidí a shainaithint; breithiúnais a dhéanamh faoi na smaointe, na réitigh nó na modhanna
Scrúdú	argóint nó coincheap a mheas ar bhealach a nochtann toimhdí agus idirghaolmhaireachtaí na saincheiste

Mínigh	cuntas mionsonraithe a thabhairt lena n-áirítear cúiseanna nó cúiseanna
Déan iniúchadh	Machnamh a dhéanamh ar bhrí nó cuardach a dhéanamh ar bhrí ó pheirspictíochtaí éagsúla
Tabhair freagra ar	Imoibriú a thairiscint do spreagadh (téacs) de réir critéir éagsúla
Imscrúdú	breathnú, staidéar a dhéanamh, nó scrúdú mionsonraithe córasach a dhéanamh, chun fíricí a bhunú agus chun teacht ar chonclúidí nua
Léirmhíniú	eolas agus tuiscint a úsáid chun treochothaí a aithint agus conclúidí a bhaint as faisnéis ar leith
Ciall a bhaint as	brí nó comhleanúnachas a aimsiú i rud éigin
Monatóir	Breathnaigh, tabhair faoi deara agus déan machnamh ar
Forainm	Déan fuaim focail (nó cuid d'fhocal) ar bhealach ceart nó ar bhealach ar leith
Aitheantas a thabhairt	Fíricí, tréithe nó coincheapa atá rithábhachtach (ábhartha/ cuí) a aithint chun tuiscint a fháil ar chás, imeacht, próiseas nó feiniméan
Tuiscint	Comhlacht eolais dea-eagraithe a bheith acu agus a chur i bhfeidhm
Úsáid	eolas nó rialacha a chur i bhfeidhm chun teoiric a chur i bhfeidhm

